

OVLAĐAVANJE JEZIKOM KAO TEMELJNO LJUDSKO PRAVO

Marko Alerić: *Pravo na jezik*. Zagreb: Školska knjiga. 2024.

ISBN 978-953-0-62342-2

UDK: 811.163.42'26

DOI: 10.15291/csi.4815

Živimo u kaotičnom vremenu u kojemu se svatko poziva na svoja prava, često i da bi izbjegao obveze. Međutim, rijetko će komu pasti na pamet zapitati se ima li pravo na jezik, i kao pojedinac i kao dio zajednice, i što to pravo podrazumijeva. Stoga sveučilišna znanstvena monografija Marka Alerića, zvučnoga naslova *Pravo na jezik*, objedinjuje brojna, gotovo svakodnevna pitanja u vezi s jezikom na koja autor daje argumentirane i izvrsno oprimjerene odgovore. Pravo na jezik podrazumijeva pravo svake uže i šire društvene zajednice na to da svoj komunikacijski sustav oblikuje u skladu sa svojim potrebama, da ga naziva imenom koje mu je nadjenula, bez obzira na sličnosti i/ili razlike u usporedbi s bilo kojim drugim jezičnim sustavom, da njime oblikuje i prenosi vlastiti identitet i vlastite posebnosti te da vlastite jezične sustave mijenja, usklađuje i preoblikuje u skladu s vlastitim komunikacijskim potrebama. Knjiga *Pravo na jezik* objedinjuje i temeljna prava svakoga ljudskog bića, a to su: pravo na usvajanja materinskoga govora (na imanentnu gramatiku), tj. pravo na izloženost komunikacijskom sustavu bliske društvene zajednice i njegovo usvajanje, ali i pravo na ovladavanje drugom jezičnom kompetencijom (normativnom gramatikom), komunikacijskim sustavom šire društvene zajednice ili standardnim jezikom. Upravo se ta dva temeljna pojma međusobno prožimaju, objašnjavaju, uspoređuju i čine okosnicu ovoga djela.

Monografija započinje uvodnim poglavljem o jezičnoj i komunikacijskoj kompetenciji u okviru koje se autor usredotočuje na povezanost nacionalnog i jezičnog identiteta. U središnjem dijelu objašnjavaju se sličnosti između ključnih pojmova koji se navode u ovoj knjizi, između imanentne i normativne gramatike, između prve i druge jezične (lingvističke i komunikacijske) kompetencije, između materinskog jezika u užem i materinskog jezika u širem smislu te nastoji objasniti mehanizme koji dovode do njihova ovladavanja, kao i poteškoće u primjeni normativne gramatike, jezičnog

sustava koji se uči, tj. jezična odstupanja, razloge odstupanja i dr.

Hrvatski jezik, kako autor ističe, nacionalni je jezik hrvatskoga naroda koji danas, kao i u prošlosti, čini velik broj više ili manje različitih organskih govora koji pripadaju trima hrvatskim narječjima, ali i jedan standardni jezik koji je komunikacijski sustav i obilježje šire društvene zajednice. Ono što čini posebnost ove monografije jest to da se jezična raznolikost i dodiri među različitim idiomima posebno proučavaju s obzirom na odnos između imanentne i normativne gramatike. Budući da je hrvatski standardni jezik zajednički komunikacijski sustav najšire hrvatske društvene zajednice, njegova je pravilna primjena u interesu svakoga tko se njime nastoji aktivno, ravnopravno i uspješno koristiti. Stoga će i sama monografija, kako i autor ističe u uvodu, pomoći širokom krugu govornika hrvatskoga jezika, a prije svega onima koji su povezani s formalnim ovladavanjem hrvatskim standardnim jezikom: učiteljima i nastavnicima Hrvatskoga jezika, učenicima, roditeljima, zapravo svima onima koji žele bolje ovladati hrvatskim standardnim jezikom, jezikom šire hrvatske društvene zajednice. Razumijevanjem uloge standardnoga jezika i potrebe za njegovim ovladavanjem značajno bi se smanjila razina „straha od jezika” i „straha od poučavanja”, o čemu se također u knjizi iscrpno govori. Navedeni „strahovi”, iako neutemeljeni, naime, kod učenika dovode do nelagode i straha od učenja i primjene standardnojezične norme u djelatnostima govorenja i pisanja, a nerijetko uzrokuju i strah učitelja / nastavnika od poučavanja standardnog jezika, ispravljanja i uvježbavanja njegove pravilne primjene. Upućujući učenike na to da se odstupanja od standardnojezične norme javljaju prirodno, u govorenoj i u pisanoj standardnojezičnoj komunikaciji, kao i da je nemoguće postići da se standardnim jezikom u potpunosti ovlada, znatno se pospješuje razvoj pozitivnog stava prema ovladavanju standardnim jezikom te svijest o nužnosti njegova cjeloživotnog ovladavanja, što autor posebno ističe.

Objašnjavajući razlike i sličnosti između hrvatskih mjesnih govora i hrvatskoga standardnoga jezika, autor ove monografije omogućuje pomoć prije svega u prihvaćanju mjesnih govora i hrvatskoga standardnog jezika, kao i razumijevanje hrvatskoga jezika kao cjeline koju čine svi hrvatski govori, dijalekti, narječja i standardni jezik. Tim se stavom monografija usmjerava na pravo na jezik koje podrazumijeva pravo uže i šire društvene zajednice da samostalno oblikuje svoj komunikacijski sustav bez obzira na različitosti koje među njima postoje.

U knjizi se, također, ističe i objašnjava pravo hrvatske društvene zajednice na vlastiti jezik bez obzira na njegovu sličnost / različitost u odnosu na druge jezike, a u kontekstu pokušaja izgradnje zajedničkoga hrvatskog, srpskog, bošnjačkog i crnogorskog jezika u jugoslavenskim državnim zajednicama.

Knjiga predstavlja vrijedan doprinos jezikoslovnoj znanosti obogaćujući je teme-

ljitim uvidom u temeljna jezična pitanja, dajući argumentirane odgovore na aktualne pokušaje standardnojezične destabilizacije te ističući da je ovladavanje standardnim jezikom privilegij koji je putem obveznoga formalnog obrazovanja dostupan svim pripadnicima šire društvene zajednice i koji im omogućuje aktivno, ravnopravno i uspješno sudjelovanje u njezinu životu.

Slavica Vrsaljko